

**Какво пише за българските
азбуки в учебниците по
български език и литература**

Доц. д-р Ваня Мичева

Две български азбуки

- В историята на българската култура съществуват две български азбуки – глаголицата и кирилицата, които притежават диференциалните признаци на същинска азбука. Те отразяват особеностите на старобългарския език и имат графемни за всички съгласни и гласни звукове в него. Опитите на древните българи да създават писмени документи, използвайки гръцки букви и други знаци – надписите с руни; с гръцко и иберийско писмо от Кубратова България; с гръцки букви от Аспарухова България са част от историята на писмеността ни.

Учебниците за 8. клас за българските азбуки

- „В този пасаж е отразена една от най-важните особености на славянската азбука – тя отразява до съвършенство особеностите на славянската реч и има специфичен знак за всеки от специфичните звуци в славянските говори, които ги различават от останалите европейски езици. Напр. в гръцкия език, а и в латиницата и до днес липсва звук (и съответно буква) Б, Ж, Ч, Ш, Ъ, ь.“ (Протохристова и др. Аноубис, 2017: 153).

Учебниците за 8. клас за българските азбуки

- „По времето, когато е написана творбата, многобройните славянски племена все още не са се отдалечили помежду си, за да поставят началото на различни народи – те говорят общ език (макар и с различни местни наречия), затова преводите на светите книги, направени от Кирил и Методий за славяните от Великоморавия, са разбираеми и за българските ученици.“ (Протохристова и др. 2017: 144).

Наистина ли в края на 9. в. славяните говорят общ език?

- Излиза, че през 893 г., когато е написана и вероятно произнесена на Преславския събор „Азбучна молитва“, не съществува български народ, българска държава и български език. Тези твърдения напълно противоречат на историческата истина: българската държава съществува най-малко от 681 г., българската народност се формира от края на VII до IX век като сплав от траки, славяни и древни българи, а българският език с всичките си специфични особености е езикът на преводите на светите братя Кирил и Методий. Затова е разбираем за българите. А за останалите славяни служи като сакрален език, близък до говоримите им.

Учебниците за 8. клас за българските азбуки

- При разглеждането на „Азбучна молитва“ се говори за „славянска азбука“, която всъщност е „глаголицата с 38 букви“, и за „славянско слово“ (Щерионова и др. Регалия 6, 2017: 158). А от коментарите към „За буквите“ разбираме, че на Преславския събор „славянската писменост и език се утвърждават като официални в държавата България“ (Щерионова и др. 2017: 163).

Учебниците за 8. клас за българските азбуки

- Много по-точно и научно са представени фактите в учебника с автори И. Инев, А. Руневска, М. Бакърджиева и Д. Драгнев. Но в този текст са налице и противоречия. На една и съща страница се казва, че св. Кирил защитава „славянската писменост“ и „старобългарската азбука“ на диспута с триезичниците във Венеция (Инев и др. Бгучебник, 2017: 89). За „Азбучна молитва“ се твърди, че е „написана на глаголица, първата славянска азбука, създадена от св. Кирил около 855 г.“ (Инев и др. 2017: 95). А в края на урока е публикувана снимка на глаголицата с надпис: „Глаголицата, първата старобългарска азбука“ (Инев и др. 2017: 99).

Има ли противоречие между СЛОВѢНСКЪ И БЛЪГАРЬСКЪ

- През 9 – 10 в. прилагателното СЛОВѢНСКЪ се използва за всичко, което се отнася до българските славяни. Затова в „Азбучна молитва“ Константин Преславски пише: **ЛѢТИТЬ ВО НЪИНѢ И СЛОВѢНСКО ПЛѢМЕ**, като има предвид новопокръстения български народ. А в „За буквите“ Черноризец Храбър говори за **родъ СЛОВѢНСКЪ, СЛОВѢНСКА РѢЧЬ, ПИСЪМЕНА СЛОВѢНСКА, СЛОВѢНСКЪИ КЪНИГЪИ**, като представя събитията около появата и утвърждаването на старобългарската писменост в България

Има ли противоречие между СЛОВЪНСКЪ И ВЛЪГАРЬСКЪ

- Етнонимът **влъгаринъ** и прилагателното **влъгарьскъи** се срещат само в епиграфски източници. „Преславският надпис на Георги монах и синкел български“ върху печат от края на IX в. и „Битолският надпис на Иван Владислав“ от 1015 – 1016 г. са създадени в противоположни географски точки на средновековната българска територия – Мизия и Македония, но и двата съдържат **влъгаринъ** и **влъгарьскъи**. Във втория владетелят Иван Владислав, поръчал да се изгради крепост в град Битоля, нарича себе си **самодръжъцемъ влъгарьскомъ** и се определя като **вльгаринь родомъ**.

Има ли противоречие между СЛОВЪНСКЪ И БЛЪГАРСКЪ

- От историческа гледна точка двата термина са идентични. Има и конкретни писмени доказателства за това. В Словото за Сивила от 13. в. пише: **СЛОВЪНЕ РЕКЪШЕ БЛЪГАРЕ.**
- От съвременна гледна точка определението *славянски* се отнася към цялата славянска общност и не е подходящо за двете азбуки.

Учебниците за 8. клас за българския КНИЖОВЕН ЕЗИК

- В учебната програма за 8 клас се въвежда понятието *български книжовен език*, като обикновено се започва с формирането му през Възраждането. Например: „Формирането на съвременния български книжовен език започва през Възраждането.“ (Петров и др. 2017: 30). Тук е мястото да се представи информацията за старобългарския книжовен език – първия славянски писмен език и първия европейски книжовен език през Средновековието, създаден въз основа на говорим и разбираем за слушателите и читателите; писмен език за голяма част от славяните през вековете и дори за румънците до средата на XIX век.

Какво би трябвало да пише в учебниците

- **Глаголица**
- Глаголицата е първата старобългарска азбука, създадена от Константин-Кирил Философ вероятно през 855 г.
- Глаголицата е пренесена във Велика Моравия. В Залцбургския меморандум от 871 г. пише, че Методий се появил в Панония с „новооткрити славянски букви“, а това определение подхожда само за глаголическите знаци

Глаголица

- Глаголицата е оригинална графична система, в която всяка буква отговаря на един звук.
- Тя е графична система, чийто знаци са филологически мотивирани – в нея буквите за близки звукове имат сходни очертания. Затова П. Илчев я определя като найсъвършената азбука на всички времена.
- Глаголица и глаголически книги донасят със себе си прогонените Кирило-Методиеви ученици Климент, Наум и Ангеларий в България на княз Борис.

Глаголица

- Многобройните грешки, получени при транслитериране на цифри от глаголица на кирилица, подсказват глаголически първообраз на произведенията. По този начин се доказва глаголическата подложка на редица от преведените през IX – XI в. съчинения: Тринайсетте слова на Григорий Богослов, Симеоновия сборник от 1073 г., Тълкованията на старозаветните пророци, Тълковния Псалтир, превода на Богословие на Йоан Екзарх и др. Акростиховите творби на Климент Охридски, Наум Охридски и Константин Преславски също недвусмислено представят глаголицата в началните букви на всеки стих.

Кирилица

- В края на 9. в. в Преслав възниква втората старобългарска азбука – кирилицата.
- Кирилицата е съставена от 24 букви от гръцкото писмо и 14 знака, близки до глаголическите, които съответстват на българските звукове: Б, Ж, З, Ш, Щ, Ч, Ц, Ъ, Ъ, Ы, Ю, Я, А, Ъ.

Връзката между кирилица и глаголица

- Почти пълно съвпадение между знаците и в трите азбуки – глаголица, кирилица и съвременна кирилица, има при пет от буквите за означаването на специфичните български звукове: **Ѡ ѡ Ц; Ш Ш; Ѱ ѱ; Ѣ Ч; Ѥ Ж.**
- Духът и формите на глаголическата писменост се пазят и в други кирилски букви, които са с по-ниска степен на изоморфност: **Ѣ ДЗ/З; Ѥ Ѧ Ѣ; Ѧ Ѣ Ѣ.**

Кирилица

- Съществува хипотеза, че Климент Охридски е автор а кирилицата. Тя е резултат на неправилно осмислено сведение от Теофилактово житие, възникнало чрез контаминация на два израза.
- Исторически по-логична е втората хипотеза за авторството на кирилицата – че тя възниква в Преслав и е дело на книжовния кръг около цар Симеон.

Лингвистични доказателства за българския характер на двете азбуки

- Константин-Кирил създава глаголицата за солунския говор, който според съвременната диалектология принадлежи към югоизточните български рупски диалекти. Следователно езикът на Солунските братя по етническа принадлежност е старобългарски. За него са характерни съчетанията **шт, жд** (в думи като **нощъ, пещъ, гражданинъ, рождень, межда**), **широкият гласеж на ят** (в думи като **лѣто, бѣлъ, млѣко**), употребата на **дателен притежателен падеж** вместо родителен притежателен (**отъць емоу** вместо **отъць его**; днешното българско *баща му*).

Как трябва да определяме в учебниците двете азбуки

- В науката всяка азбука носи името на езика, чийто звукове отразява.
- Глаголицата и кирилицата отразяват гласните и съгласните звукове на старобългарския език и затова трябва да се наричат **старобългарски азбуки**.

Двете старобългарски азбуки

- Глаголицата и кирилицата са двете старобългарски азбуки, нека ги определяме правилно и в учебниците. Иначе как нашите деца ще пренесат през времето българската идентичност. Огромната заслуга на светите братя Кирил и Методий и на старобългарските книжовници от Плиска, Преслав и Охрид е, че създават и усъвършенстват старобългарския книжовен език, който се опира на говоримия и се обогатява с нови богословски и философски термини.